

ANJEL LERTXUNDI. — *Hamaseigarrenean, aidanez*. Eusko Jaurlearitzak antolatutako JON MIRANDE NOBELA SARIA 1982. Erein. Donostia, 1983.

Gure literatura murrizaren eremuan lehen saririk anitz baguenen ere, hara hor beste bat gehiago. Gure sariketarik gehienak, egia esango badut, tontoen engañagarri dira, noiz-behinka agertzen zaigun salbuespenen bat ezik. Oraingoan ordea, salbuespen horietako bat, A. Lertxundiren obra hau dela esan genezake. Beste munduko eleberria ez bada ere, bai lan sarigarria eta edonoretzat irakurgarria. Ezta guti.

Egileak, idazkeraren estiloz, lehendik ere erakutsia zigan era atsegin hori.

Pertsona desberdinen arteko erabilera eta horiegandik bakoitzaren giro eta ikuspegi berezitik jasotzean azaltzen dituen egoerazko aldaketak, kapituluetako ataletan egoki tolestuak, irakurgarriago eta entretenigarriago egiten dute eleberria. Tolesturarik tolestura eroango gaitu liburuaren barna mataza harilkatuz eta azkenerako ehunduraz jabetzeko. Irakurrialak, eleberriaren argudioarekin geroago eta interes handiagoa sortaraziko digu. Horregatik, lehen laurdena irakurri ondorean, ez dago eskutik uzterik bat-batean azken hondarra jo arte. Beraz, eleberri egitura ondo atondua iduritzen zaigu.

Hasiera bera du motela, lehen orrialdeak nekez irakurtzen dira eta kostatzen da harian sartzea. Egia esan, atalen tolesturak ere zerbait nahasten gaitu. Baina, dena dela, haria hartu artekoa da gero aisa jarraituko bai dugu. Hala ere, egileak jakin behar du haseran bertan interesa sortzen, irakurlea bereganatzeko oso garrantzizkoa denez. Ezer eskatzekotan, hortaz kontu gehiago jartzea eskatuko genioke.

Argudioari buruz ezer guti esango dut, irakurleak hori beregan har dezan. Hori bai, gure herri tipietako giroa ongi jaso da esan behar. Alde batetik, zer esana laket zaienena eta zer esango dutenari arduratsu ihes eginik dabilen jendea, eibartarrantzat «autubatzaile» mundua, eretan bizitzeko paxada galerazten duena. Eta, bestalde, gure herriko pekatu-rik

handienetakoa den apusturako grina, jokua errenta ez izanaren buru belarri, edo hil edo bizi, dena jokatzeko prest aurkitzen ditugun pertsonaiak. Aski ugariak gure herri hontan. Hortik datorren heriotza, benetan gertatua, Urola behekaldean Urtaintarrean gertatua omen. Eta, idazleak gertakariaren ikerketatik probetxu ona ateratzen jakin du bere lumaren bidez.

Esan bezala, hasiera batean zenbait ahalegin egin beharra du irakurleak. Geroan ere, arituala, inoiz bere zalantzak izango ditu haria geltzeko zorian azalduko denez, aipatutako tolesturazko egitura horregatik. Baina, azken baten, ohartzen bagara, tolestura horiek bere grazia ematen diote eleberriari, aldi bakoitzean barneragoko sekretuaren helburura eroango gaitueneren ustean geroago eta indartsuago lotzen bai gaitu irakurketara. Eta, alde hortatik erakusten digu egileak bere letretarako artea. Hasieran, egileak, behar den adina ardura erakusten ez badu ere, abiadan sartzen garenean geroago eta lasterrago goaz, hariak berak tiratuz, etenik gabe, azkenera arte. Hor bai erakusten digula bere estilo bereziaren artea, suspense batean gaituanez. Orokorki begiraturik, egiturazko teknika oso ona iduritu zaigu.

Tipikeri bat aipatzekotan —zer demonio? aipatu beharra dago gorengo saria eroan duen eleberriari erreseña egitean—, kapituluaren sarrerak, zergait gazteleraz? Nere ustez, garrantzi gutikoa bada ere, Cesare Pavese-ren hitzak italiara jatorrean behar zuten, edo bestela euskaraz, baina ez Esther Benítez-ek itzulitako gazteleran.

Azkenez, tipikerietatik goazen handiago batera. Baina, alde aurretik esan dezadan egileak berak hortaz ez duela ezer ikustekorik, sariketaren antolatzaileak baizik. Nik ez dakit nola arraio pasatu zaion Eusko Jaurlearitzako Boletina euskaratzen duenari, hain galga estu eta larria erabiltzen duenez. Behin, Euskaltzaindian, Piarres Lafitte jaunak aski arrazoi eman zuen frantseseko «roman», gaztelerazko «novela», euskara jatorrez «eleberria» behar zuela, kondaira eta ipui zaharrentzat «elezahar» erabiltzen denez. Euskaltzaindikoko agiri batean hala gomendatu zen, baina, geroztik, erakunde berak antolatzen duen Txomin Agirre Sarian ere inoiz «nobela» jarri da «eleberri» beharrez. Baina, tira, beti da izena baino hobe izana. Eta, A. Lertxundiren obrak berakin daroa izana. Zorionak, Andu.

J. S. M.

MANEX ERDOZAINZI-ETXART. — *Hinki-hanka*. Poemak, Elkar, S. A. Donostia, 1978.

Esperantzaz beteriko poemak, oso aberkoiak eta aski ideiak eskaintzen dizkigu liburu honek. Egilea oso ezaguna euskarazko poeten artean. Oraindik nahiko gazte eta nork pentsa zezakean herioak eraman behar zuela honela sentitzen zuen gizona:

*Maite dut urratsa eta bideko errautsa!
Maite dut odola bero zainetan
eta bihotza pil-pil, jauzika, senditzea!
Munduko gora-beheretan eta gertakarietan
alatzten dut izpiritua.*

Manex Erdozainzi, berriki itzalia dugu bizitzaren heldutasunera iritsi zen garaian. Fruiturik anitz eskaintzeko garaia hain zuzen. Ikuspegi zabalekoa, gizartean esker-eskubi mugitzen zekiena, lagunurkoari arduratsu begiratzen zekiena, anaitasuneko harremanak edonora luzatuz eta Euskal Herriaren gizarte berri baten ilusioz bizi zena. Ez pentsa gero gure hesparru hertsian bizitzeko, baizik, mundu zabalerako:

*Dei adarra dut joko
Gora erabiliko:
Lot ditela lanari
Euskal semeak oro
Mundu zabalerako!*

Hinki-hanka, 1958. urtetik 1976.era bitartean idatzi zituen poesien bilduma hautatua da, bere lanaren antologia. Gizarte giroko sentipenez eta abertzaletasun suharrez betea. Baina, beti, bihotza idekirik. Hortik lertuaz bukatu bai du bere bizitzaz. Hirian eta hirikoentzat kantatzen zuen bereziki, Parisko boulevarder haietan edo nahiz Baionako karriketan. Bereziki, maitasuna dario duten poemak:

*Ikusi nahi nukeena ez dezaketala ikus
haren soa nitaz haraindian finkatu delakotz!
Senditu nahi nukeena ez dezaketala sendi
haren sentsuek nitaz beste senditu baitute!
Entzun nahi nukeena ez dezaketala entzun
haren mintzoa ez baitzait beharrira heldu!
Mintzatu nahi nukeena ez dezaketala mintza
nitaz beste nahi izan baitu behatu!
Hunki nahi nukeena ez dezaketala hunki
ni hurbiltzean ihes itzali baita!*

*Nolakoa den geroztik
Nere bihotzeko goibeldura
Nolako nik harengatik
Pairatzen dudana
Ez daki...
Eta horrek nau erotzen!*

*Baina
Nork daki
Ez duenez
Nitaz
Nerekin
Amets bat
Egin
Bere gogoan?*

Hori bai, aberriaren alde itxuraz oihurik larrienak agertzen dituenean ere alai, itxaropenez, etorkizunaren argi dizdirak nabari dituela.

Maiz, sententzia gisa errepikatzen dituen parteetan Bibliako kanta zaharren kutsua daroa. Merezi du liburu hau irakurtzea.

Otsalar

Euskaldun herbesteratuek Parisen bizi duten giroa jasotzen du eleberri honek. Eleberri aldetik egiturazko hutsa nabari badu ere, irakurgai erraza da, bereziki lapurtar-baxenabarrera hizkerara zerbait ohitua dagoanarentzat.

Egileari, bere ideak eta bere barneko sentierak gehiegi azaltzen zaizkio eleberri baterako. Baina, kontu izan poeta baten lana dela eta igarri gabe ere poesia azaleratzen zaio. Gainera, *Hinki-hanka* poesi liburuan bezala, bere herrian iraultzaile agertu nahi du mundu zabalari begira eta pertsonaia baten ahotik esango digu: «—Etxepareko Joanesez, duela bost mende, Buzunaritzetik, Eiheralarren gaindi, euskara atera zikan Garaziko plazara, eta Garazitik mundura.» Beste batean ordea: «—Baina, geure herrian eta atzerrian, zendako gaituk debekatuak? Zendako gaituk kontrabandan bezala bizitzera behartuak? Espaziorik gabe. Askatasunik gabe. Pizti lanjeros batzu bezala gaituk ikusiak eta bazter guzietatik huxatuak.» Aldiz, ihardespena emango dionaren ahotik: «Nik ez dioiat konpreni zer pasatzen den jendeen bihotzetik elkarrentzat hoin gaixto bilakatzeko, herraz eta mendekioz elkar suntsitzeko...»

Dena dela, eleberri bezala guti balio badu ere, bertan bilduak noizbait bizitua dirudi eta kontaera edo narrazio gisa interesgarria da. Gainera, gizarte giroa atsegin du eta bertan murgildurik mintzo da, adibide hontatik ikus daitekenez: «Geure gorputzaren sumindura jendartean gabiltzalarik: alde guzietatik inguratua, tinkatua, poxolatua. Hiria, sasi handi bat gertatzen zaigu, dena lahar eta dena zizta zorrotz. Denak hor agitzen gara sasira baztertuak, laharretara sakatuak.» Eta, holako lekuetan jenderik humilenekin gogoratuko da, irakurleari ere oroitaraziz hiri handietan badela meatxupean bizi denik: «Batez ere jende xehea, jende arrunta, jende langilea, enpresa mota guzietako jende menekoa, jende zapaldua. Ez dakit, ez dakigu besoak eta zangoak mozturik gabiltzala jostatzeko uzten dizkiguten oren laburretan, hatsa hartzeko doia, ilusio baten doia...»

Ots

JUAN MARTIN ELEXPURU. — *Fernando plaentziarra*. Marrazkiak Josu Okina. Irakasleen Elkartearen eraginez. Elkar (Sor saila). Donostia, 1984.

Hitzaurrean agertzen denez, *Fernando plaentziarra eta bere lagunak* tokatzen zitzaion titulutzat. Horrela, lehenago Yon Etxaidek idatzi zuenagandik apartatuago geldituko baizen. Baina, bestalde erraz ulertzekoa da izenburu luzeegiak ez direla egokiak.

Zenbait puntu argi uzteko, esan beharra dut, Sagar-erreka, aintzinako agiri zaharretan Sagarraga erreka agertzen dena, Plaentzia partean dagoela eta eibartarrak umorerik baldin badute, aspaldiko urteetan etxeetako ura handik hartua zutelako da. Senitarteko kutsadurak, familietan belaunik belaun herentziaz etortzen direnak, bai fisiko aldetik eta bai jenio edo izaitezko joeraz, halako edo beste holakoren urak edukitzea da Eibarren eta Plaentzian. «Mutiko honek osaba urliaren urak jaukaz» edo «Neskato honek amama Joseparen urak jaukanaz» esaten da, aidekoen jatorrietan antza aurkituz. Horregatik, eibartarrok, inongo urik izatekotan, dudarik gabe, Plaentziakoak. Horregatik zion eibartan zahar batek, beren umorea Plaentziako urena zala jakitean: «Nork uste izango jua ba Sagar-errekako urak txanpanan efektua egin bihar ebala?».

Behar bada ni ez naiz liburu hontaz ezer esateko pertsonarik egokiena. Hala ere, tokatzen zaidan aldetik, Juan Martin Elexpuren lan ederra aitortu behar. Lehen, Ego erreka eta Deba ibaia (aintzinako plaentziarrentzat Ibaizabal, agiri zaharretan agertzen denez) elkartzen diren inguru horretan zerbait bitxi badela esan behar, bertako hizkeratik txispak ateratzen dituen. Horregatik izan omen dute txispagintxarako trebetasuna. Eta, euskara batuan jartzeaz gertakariok gatz pixkat galtzen badute ere, ondo emana da Euskal Herrietara gatza zabaltzeaz. Dena norberantzako izan gabe, besteeri ere zerbait eman behar zaie. Eta, ahalegin horretan Juan Martin ondo atara dela esango nuke. Txukun lortu bai du umorezko ipuiok Euskal Herri osora eskaintzea. Alde hortatik nere zorionik beroenak.

Egia esan, hitzaurrean bertan aitortzen duenez, eskualde hortako umorearen antologia da. Liburua Y. Etxaideren *Fernando plaentziarra* (1957), nere *Zirikadak* (1960) eta *Ezten-*

kadak (1965), *Eibar* aldizkaritik bildu dituen guti batzu eta Juan Martinek berak jasotakoez osaturik.

Inguru hortako umore finez ohartzeko aski ditut parebat adierazpen:

—Zer esan dosk medikuak?

—Hidropresia daukadala.

—Hidropresia ez, hik *ardaupresia* daukak.

Eta, hara beste batek, beste batean, besteak ere entzuteko moduan:

—Hi, tontoarro, kalamidade, kerten bat haiz!!

—Zer uste dok ba, heu bakarrik ala?

Txoriak buruan dituen txoribururik ere izango da, baina herriaren irudimenean buruan bakarrik ez dira izaten txoriak, basoan zer esanik ere ez, baina baita bestelakorik ere, eta hura zaintzeak ematen ditu zereginak:

—Hi, brageta itxi heike, bestela txoriak ihes egingo dosk eta.

—Ba, eztok urruti joango arrautzak habian lagata.

Azken hizkirimirari bere bukaeran «eskerrak» jartzea falta zaio. Behintzat, mediku plaentziar hark esan zuena, nik honela entzuna nuen:

«Medikuena dok ona, medikuena. Gaixoa hiltzen dela eta medikuak kulpa, osatzen (sendatzen) dela eta San Antoniori eskerrak».

Egia da Plaentzian azeituneri «Andaluziako keixak» (gereziak) deitzen diotela, baina baita bere jatorrizko izenez ere. Politena, zera da, tabernarik taberna txikiteoan ibiltzen diranen eskatzeko modua:

—Hi, atara sei txikito eta azeitunak; baina, azeituna bat gutxiago, ze beti bat sobratzen dok eta.

Guti batzutan, Juan Martinek hizkirimiria edo ipuia kontatu ondorean zerbait adierazgarri gaineratzen dio, ongi ulertuko ez ote den zalantzagatik edo. Neri ere, lehenengoan hori gertatu zitzaidan, baina halakoetan ikasi behar da irakurlea bera ekartzera, zalantzarik baldin badu ere berebaitarik konturatu

ahal izateko aukera emanaz. Eta, batez ere, gertakariaren gilitza, pundurik, esaldirik edo hitzik garrantzitsuena, hau da, giltz egingo duena, bere tokian jartzen. Azkenean behar duena azkenerako gorde. Gertakariotan beretan ohartu gindezke hortaz, bertsolariak maiz egiten duten bezala, herriak berak kontatzean nola eramaten duen haria, azken azkenerako sorpresa gisa, harridura ahalik handiena izateko era aurkitu eta azaldu. Adibidez, 80. orrialdean, izenburutzat «Hiru belarridun erbia» jartzeaz ipui guzia ondatu du, azkenean hori esatean zegoenez ipuiaren grazia guztia.

Bada liburu hortan lehendik ezagutzen ez nuen hizkirimirik, baina lehendik nekizkienak ere berriz irakurriaz nere memoriara ekartzean irriparrerik aski izan dut. Lan hona egin-du Elexpuruk baturantz jartzen.

Bestalde esan beharra dago umorearentzat beti dela garai ona. Bizitzea tokatu zaigun une honetan, zer esanik ere ez. Premiazkoa dugu eta ordu onean dator. Izan ere, plaentziar harek esaten zuen bezala: «Gizonarentzat debekatua egon behar zen umorerik eza».

J. San Martín

«*Intxaur azal baten barruan*» eta «*Eguberri amarauna*», Puerto de Santa María-tik.

Hori da azalean soil soilik dakarrena liburu honek. Egilea edo egileek bururik agertzen ez badute ere *Izuen gordelekuetan barrena* burutu zuenaren eskua ikusten da bertan. Denboraren neurria galdurik edo, ezin dezakegu ziurtatu zein urtetan idatzia den, baina 1983ko urtarrilaren 12koa du Aintzin solasa.

Bi zatitan dator, lehena hitz-laxoz eta bigarrena bertso librez, eta hala ere obra guzia zehar poesia nabari da.

Lehen partea, hitz-laxozkoa, sekuentziaz osatzen da: gogotazko bakarrizketatik zeldatik zeldarako elkarrizketak eta,

tarteka, eskuetan duen liburu bakarra mintzatuko da, Shakespeare-ren *Hamlet*, bertako pertsonaiak solas partaide direla. Presondegiko giroa dakar, abertzale iraultzale batzuen inguruan. Libertaterik eza, berez oinazezkoa bada ere, han funtzionarioiek presoei egiten dien gudu psikologikoa ez da hobeia. Hortaz datoz liburuaren lehen orrialdeak, irakurketa izugarria eskainiz: «Akidura eta tristura sentitzen duzu, ea oraingoan nor dakarten zain. Akidura, tristura eta gorrotoa sentitzen duzu. Mindurik duzu gorputza eta, gainbizitzeko baino ez balitz ere, burrukan segitzeko beharraz pentsatzen duzu. Istiluetan ez sartzeko, amonak hainbeste aldiz esandako hura, farregaria egiten zaizu orain. Aurrekoak erori direneko zulora ez sartu zangoa, esaten zizon, eta zuk, amona eta atsotitzak maite arren, zeurea egin, zangoa aurreko guziak erori direneko zulora sartu alegia; non zauden baleki. Eta, hala ere, burrukan segitzeko eta gainbizitzeko beharra...»

Ez da hau Ivan Denisovich-en bizitzako egun bat, ez. Zeren haizea bera mugatuago duenez eta papera debekaturik, idazlearen ahalmenak zentzunez baino mugatuagoak daude materialezko ukapenera. Horregatik, ezinera beharturik ere, pentsamena lanean berekikoetan. Indarrez ukatuko da ekintza, baina ideak hor jarraituko dute gizonaren baitan.

Irakurgai gogorra da, baina, hala ere, irakurgarri euskaldun batentzat, eta ezagutu beharrezkoa norpere herriagatik sufritzen duten anaien oihua: «gudatzen bagaituzte ez da oker gabiltzalako ez eta gaiztoak garelako, garelako baizik».

Handik irtetzeko ametsa, gauzarik opagarriena: «—Amets onak? Nik ihes egiten diat beti, ametsetan, eta beti harrapatzen niautek askatasuna ukitu orduko.»

Bigarren partean, metaforaz eta kontraesanez. Poesia absurdo horietakoa dirudi, ez itxura hutsez, baina egi garratza da:

*esaidazu poema hau
laket zaizun
ezen lan eskerga da ezer ezerako.*

Ez da izanen eskerga, ez ezer eza ere, baina ez zait laket. Laket ez zaidanez ezer sufragarri, batez ere anaigandikorik.

Poeta egileak dionez, bere aitortenetan: «poema luze hau ez da ona agian», baina gauza berriak esaten ditu, Bordelek Donostiako gaztelutik eta Etxahunek galeretatik esan ez bezalakoak eta beste batzu geroago adierazi ez dituztenak. Ez dakit aski den, baina ez da gutti.

*inorekin mintzatzea debekaturik dago
ene buruarekin mintzatuko naiz soilik
baina isiltzeko agindu didate.*

*kantatzea ere debekaturik dago
baina ez dakite
poemak izkiriartzen ditugunik.*

Baina, zelda hotzetik ezin ezer berorik atera, alperrik naturaren indarrak deitu:

*izarrak suzkoak omen dira
baina ez naute berotuko*

Minezko kantak bihotzaren zartadarako.

Otsalar

JULIEN VINSON. — *Essai d'une Bibliographie de la Langue Basque*. (Volúmenes I y II). Con unas palabras sobre la presente edición de Luis Michelena. Edición: Seminario de Filología Vasca «Julio de Urquijo» de la Excelentísima Diputación Foral de Guipúzcoa. San Sebastián, 1984.

Mitxelenak sarrerako hitzetan dionez, 1891. urtean Parisen argitaratu zen Vinson-en bibliografia honek ez du oraingo hau lehen birargitaratzea. Holanda-ko Oosterhout-en 1970ean Anthropological Publications-ek birargitaratu zuen lehen aldiz

eta igazko urtean Bizkaiko Aurrezki Kutxak berrido. Baina, oraingo honek badu zerbait berezi aurretiko birargitalpenok ez dutenik: Julio Urkixok egindako ohar eta gehigarriak ditu, orrialdeen barrenaldian zenbakirik zenbaki jarriak. Eta horrek egiten du lehengo argitalpenak dituztenentzat erer, euskal bibliografiaz iharduteko, eskuetan hain beharrezko liburua izatea.

Euskarazko argitalpenen berri jakiteko liburu baliagarria. Inork inoiz ukatu ez duen gauza da hau eta hortaz ez dut hitzik idatziko. Vinson-ek bere garaian Euskal Herriko euskalariari aldetik begiramen onik izan ez bazuen ere, linguistikaz erin zituen ikerketez gainera gure literaturaren historia burutzeko oinarriak jarri zituen obra honen bidez, eta oraindik ere bertara jo beharra dugu xehetasunen bila. Bestalde, liburu ondo enkuadernatua merke jartzeaz aparte, eskertzekoa da horri gaineratzen badizkiogu Urkixok egin zizkion gehigarriok argitaratzea. orainarte Gipuzkoako Diputazioko agiritegian zegoen ilunpean eta liburu itxiak ez du fruiturik ematen. Horregatik, esan beharrik ere ez dago Urkixo Mintegiak zein lan ona eskaintzen digun hau argitaratzeaz.

J. S. M.

JOSE MARIA ETXEBARRIA. — *Euskal dialektologiarako tes-
to eta ariketak*. 21 × 15 zm., 297 orr. eta mapen orri bat.
El Carmen Argitaldaria. Gasteiz, 1983.

Liburu honekin euskal dialektologiaren azterketan beste aurrerakada bat ematen da. Baina, liburu honekin, aurrerakada bat baino hobea dena, zera da, linguistika arloko eskolaren adar berezi bat sortzeko urrats garrantzitsua eskaintzen digula esango nuke.

L. L. Bonaparte printzea izan zen gure euskalkiak mugatu zituen, joan zen mendearen erdian, garai haietan dialektologiarako ezagutzen ziren metodoekin. Geroztik ere, lan mono-

grafikoetatik (herri edo ibar soil batera mugatzen diren lanak esan nahi dut) aparte, beste ikerketa orokor anitz bada, liburu honen bibliografian bertan adierazten denez. Lagintza hontan, Euskal Herri osoari begira, ahaztu ezinak dira, besteak beste, 1913an Trebitsch-en lana, gaur egun Viena-ko Fonogrammar-chiv deritzan agiritegian dagoena (bere kopia bat bada Euskaltzaindiko Azkue Bibliotekan), Euskaltzaindiak berak, Azkueren zuzendaritzapean elkarlanean burutu zuen Erizkizundi Irukoitza eta Pedro Yrizarrek oraintsu egina.

Baina, liburu hontan, J. M. Etxebarriak, azterketarako ikuspegi berri bat eskaintzen digu. Hitz-laxozko testuak han-hemen-diko liburu eta aldizkarietatik bilduaz gainera inoiz argitaragabeko zati asko ere biltzen ditu dialektologian ari diren ikasleentzat ariketagai, aurrekaldean bakoitzaren nondikakoaren fixta jarritz, non, nogandik, nork, noiz eta non argitaratu zen, edo nork utzi zion transkribapena, Jose Mari ber-berak jasoa ez denean. Egilea bera magnetofonoz bilketa asko egina bait da, eta hortatik esperientziak aprobeztatzen ditu adierazpenetan. Benetan liburu baliagarria, eta era hortakorik bakarra euskararen arloan.

Erizkizundi Irukoitzeko zenbait dato ere aurkitzen dira. Teoriaren barnean dialektologia geografikoa zertan datzan, egiturazkoa eta historiazkoa. Sinkroniatik diakroniara estruktural erakutsiz.

Liburuan barna dituen diru zati edo adierazpen nagusiak: dialektologia lanetarako oinarritzko teoria, testu azterketarako arauak eta euskaldien testu adierazleak. Ikusten denez, Jose Mari Etxebarriak berak bere irakaslegoan erabiltzen dituen teknikak eta materialak dira, beste edonorentzat ere probetxugarri direnak.

Halako lanak noiznahi ez dira agertzen eta gure zorionik kartusuenak egileari.

J. S. M.

PEDRO IGNACIO DE BARRUTIA. — *Gabonetako ikustizuna (Acto para la Nochebuena)*. Argiltapen kritikoa, itzulpena eta zenbait ikerlan. Edición crítica, traducción y varios trabajos. Arabako Foru Aldundia. Argitalpen saila. Gasteiz, 1982.

Liburu ederra benetan, ongi taxutua. Atarian Enrrike Knörrren bi hitz aurkezpenez eta bere ondotik XVIII. mendeko antzerki honek orainarte izan dituen hiru argitalpenen azaleko orrialdeak: 1897ko *Euskalzale*, 1960ko *Euskera* (gero, 1982an mendeurrenaren ospatzeaz Gipuzkoako Foru Diputazioak faksimilez birargitaratu zuen) eta 1965ean Auspoa Liburutegiak eman zuen *Teatro Zaarra*.

Lehen lan kritikoa, eta sakonena noski, Joseba Andoni Larraren «Barrutiaren *Acto para la Nochebuena* eta teatro erlijioso erromanikoa»; ondorean, egile berak «*Acto para la Nochebuena*. Texto y traducción» ondotik anitz ohar emanaz. Jon Kortazarrek «*Acto para la Nochebuena* de Pedro Ignacio Barrutia (1682-1759). Literatur analisia», euskaraz eta gazteleraz. Juan M.ª Lekuonak «Barrutiaren metrikaz». Eta, bukaeraz, Jose M.ª Velez de Mendizabalek «Pedro Ignacio Barrutia Basagoitia. Biografi zertzeladak». Eta, azken orrian, eraskin gisa, Azkuek antzerkia eskuratzean Juan Carlos de Guerra-ri egin zion gutunaren fotokopia.

Lan horiek sinatzen dituztenak, beste gabe ere, guziak eskaintzen digute jakintza eta azterlari mailako garantia eta ez dago esan beharrik lan serioa dela.

Liburu hontan eskaintzen diren azterlanak oso onak dira. Aurrerantzean Barrutia eta bere lana ezagutu nahi dutenek eskuratu beharrezko liburua.

Obra beragatik, aburu orokorrez, ez goaz ezer gehitzera bere garaian aldizkari hontan esandakoari (ikus *Egan*, 1969, 1-2 zenb., 105-107 orr.). Erreseina hartan, *Teatro Zaarra* liburuko hiru laneri buruzkoa zenez, geroztik Sor Luisa egile izenez ezagutzen zen *Gavon sariac* delakoaren azterketa zehatzago bat burutu nuen, bere egiletza Peñafiorida Kondeari emanaz, *Euskera* aldizkarian (XX, 1975, 453-458 orr.), geroago *Literaturaren inguruan* (1980) saiaera liburuko kapitulu batean berriaz emango nuena. Baina, Barrutiaren lanez ez dut eritziak aldatu beharrik. Bego berean adierazpen labur hura.

Barrutiaren lanarekiko aburuak, aldatu ez, baina zerbait gehitu bai, orain eskuizkribua ezagutzen dugunez. Guerra zenaren agiritegitik zelan irten zen eta non eta nola harrapatu zenik ez badakigu ere, osagarri zenbait gaineratu beharrez gaudete. Hara nola, orain hitz batzuren zuzenketak egin beharrez gainera non konturatzeko garen argitalpen horietan zazpi lerro falta direla. Lehenik, hemen aipatzen dugun edizio hontan, 75. lerroan honako hau sartu behar da:

s. Josef — *Betizaode Jauna favoreguinen
oxala nic banequi agradezizen
Zeuzara enexauna zeurea nozu
nigaz gura dozuna eguin eguizu* —vase—

Orain erabiltzen dugun grafian honela izango litzake:

(s. Josef — *Beti zoade Jauna faboreguinen
oxala nik baneki agradeziten
Zeu zara ene Xauna zeurea nozu
nigaz gura dozuna egin egizu.*)

Aurrerago ordea, 145. lerroan (edizio honek ematen duen zenbakiari jarraituz), beste hau gehitu behar da:

chato — *Ordu onetan nor ete dabil* — asoma
Xangoicoa biz Zurequin

Hemen ere, grafia gaurkotuz, era hontara ulertu beharko genuke:

(Txato — *Ordu onetan nor ete dabil
Xangoikoa biz Zurekin*)

Falta den beste zatitxoa, aipatzen dugun edizio honetan 342. lerroan behar zuena da. Hor honako hau behar da:

sein demporan etara jauzan guztiaq pica mantarrac
(zein denporan atara jeutzan guztiak pika mantarrak).

Lakarrak 76. orrialdearen barrenean aitortzen du eskuizkribu orijinala eskuetan ez edukitzearen kaltea zein handia den, zenbait pasarte ilun behar bezala argitu ezina izan zuelako. Baina, esan beharra dago, zazpi lerrook eta beste zenbait hitz gaizki jasoagatik, bere teoriak ez direla aldatzen. Kritika aldetik dagoenean uzteko bezala aurkitzen dela, inongo kezkarik gabe. Hori bai, lastima izan dela antzerkia bere osotasunean, testu zehatzagoari loturik ez egotea. Baina hori ez da ez Lakarraren eta ezta beste lagunkideen errua: berea ez zen, eskuizkribuaz jabetu zen norbaitena baizik. Dena dela, oso pozgarri zaigu eskuizkribu orijinala ez dela galdu jakitea eta laster izango dugula edonoren aukeran.

J. S. M.

ANTZERKIA